

ANA VIDOVIĆ

Književni profil

Mirko Tomasović

(Odsjek za komparativnu književnost, Filozofski fakultet – Zagreb)

Studija se bavi dvojezičnim opusom Ane Vidović (1800. – 1879.) i recepcijom tog opusa u Hrvatskoj i Italiji. Auktorova je teza da je ep *Anka i Stanko* te pjesnikinje znakovit prinos hrvatskoj književnosti kad se ona preporučala četrdesetih godina 19. stoljeća i da ide u red literarnih događaja kao što su Vrazove *Đulabije*, Demetrovo *Grobničko polje*, *Pogled u Bosnu* Matije Mažuranića, *Putositnice* Antuna Nemčića, *Smrt Smail-age Čengića* Ivana Mažuranića i Preradovićevi *Prvenci*. Valorizira također njezin potpuno zapostavljeni ep *Bezmišljenja u ljubav* kao vrijedno literarno ostvarenje u kojem se prije Luke Botića poetizira ljubav između dvoje mladih inovjeraca (muslimanke i kršćana). Što se tiče promašenog epa *Romolo*, pisac studije ispravlja neke netočne podatke iz literature o njemu (vrsta stihova i kitica), te prvi put prevodi na hrvatski neke karakteristične ulomke. Preveo je i auktoričinu autobiografiju koja je bila u funkciji predgovora *Romolu*. U studiji se utvrđuje da je Ana Vidović bila važna književna spona između južne Hrvatske i Zagreba, da je propovijedala u pjesmama “domorodne” ideje, te da je bila oduševljena pobornica sjedinjenja Dalmacije s matičnom zemljom – za razliku od N. Tommasea, također iz Šibenika. Po ocu Talijanka, po majci Hrvatica, udana za Hrvata (contea Marka Antuna Vidovića), ona se s podjednakom ljubavlju odnosila prema domovini oca i domovini majke smatrajući Hrvatsku svojim zavičajem. Po svojem profilu i talentu Ana Vidović je uz Dragojlu Jarnević bila najvažnija dama hrvatskog romantizma.

Ključne riječi: Ana Vidović, hrvatski romantizam, hrvatska književnost na talijanskome

Ana (Anna, Anka, Ane) Vidović (Vidovich, Vidovicheva, Vidovicha, Vidovichia, Vidovička) rodila se g. 1800. u Šibeniku, a umrla 11 godina nakon suprugove smrti u Zadru 1879.¹ doživjevši za ono doba visoku starost. Od dalmatinskih gradova gdje je živjela ponajviše je vezana uz Zadar u kojem je provela posljednjih četrdesetak godina svojeg vijeka. Od njezine djece samo je preživio sin Bartul (Bartolomeo), jer su joj kćeri umrle rano od dječjih bolesti. Po ocu Talijanka, po majci Hrvatica, ne odričući se ni jednoga ni drugog podrijetla, ali istinski privržena zemlji gdje je živjela i narodu koji je u njoj obitavao. Jednom riječju, bila je osviještena hrvatska “domorotka”, domoljupka. Prateći muža sudskog činovnika i dužnosnika, upoznala je – osim rodnog Šibenika i Zadra – i druge gradove tadašnje austrijske Dalmacije: Pag, Dubrovnik, Kotor, Knin.

Kako se dogodilo da je njezin otac dospio u Šibenik, gdje je oženio tamošnju Hrvaticu? Niccolo Vusio iz Vicenze dospio je u Šibenik kao časnik Napoleonove vojske, a Ana je sačuvala žive uspomene na svojeg “ćaćka”, kako se vidi iz pjesme San:

Sanak dragi ah! zašto me tako
 Bèrzo ostavi? zašto još ne snivam
 Tebe vidjeti moj premili ćaćko! –
 U vitežkom tvom odělu jesi
 Kćeri tvojoj noćas se ukaz'o,
 Taman kako si obučen bio
 Kao vojnik Cara Napoljona
 Kad na mostu Lodskom si stajao
 U krutome tomu boju strašan
 Medju iniem vèrlim vitezovim.
 I vrèdnost je tvoju ugledao
 Napoljon, te rukom te blazn'o

¹ Gjuro Deželić, *Ana Vidović, spisateljica i pjesmarka*, “Dragoljub”, Zagreb, 1862., str. 95-105; Dunja Detoni Dujmić, *Ljepša polovica književnosti*, Zagreb, 1998., str. 58-69.

O šibenskim svojim sugrađanima Mate Zorić objavio je čitav mali opus: *Književni dodiri hrvatsko-talijanski*, Split, 1992., str. 419-442, 497-513, predgovor *Ana Vidović* u izdanju *Anke i Stanka*, Gradska knjižnica “Juraj Šišgorić”, urednik Milivoj Zenić, Šibenik, 1995., str. V-XIII, *Ana Vidović, Marko Antun Vidović i Nikola Tommaseo u svjetlu neobjavljene prepiske*, u: *Hrvatsko-talijanski književni odnosi*, Knjiga VIII., Zagreb, 2002., str. 367-543 (*Ana Vidović*, str. 367-384; *Marko Antun Vidović*, str. 384-419, *Pisma*, str. 419-526). Ako nije drugačije naznačeno, citati iz radova profesora Mate Zorića donose se prema posljednjem prilogu.

Malo je u literaturi korištena autobiografija Ane Vidović iz 1856., zato je u vlastitom hrvatskom prijevodu podastirem kao Prilog na kraju ovog rada.

Po ramenu, i tak si svèršio
Dvaest lètah kada te nazvao
Kapetanom u svojieh četah!
Ah! viteže dragi i primili
Noćas tako uresna te vidjeh.²

Iako, po svemu sudeći, očev rodni grad nigda nije vidjela, niti ga spominje u autobiografiji, kad govori o pohodu Italiji pedesetih godina 19. stoljeća, pjesnikinja se s dražesnom naivnošću identificirala s tim gradom u prvoj kitici svojega epa *Romulo*:

O prode illustre celebrato tanto,
Senza meravigliar tu forse udrai
Che io dalmatica donna ti canto,
Poichè volgendo il guardo a me, vedrai
Che io quella stessa son che ebbi in vanto
Cantare d'altri eroi, nè tu m'avrai
Straniera appieno, già se a me il destino
Italo dava il padre, un vicentino.³

Njezin suprug Marko Antun Vidović⁴ iz stare plemićke (conte) i bogate loze s brojnim nekretninama, mlađi od nje pet godina (r. u Skradinu 1795., umro u Zadru 1868.), premda pravnik po struci, bio je neka vrsta “bel-esprit” – oduševljen starom dubrovačkom poezijom, prevodio je na talijanski tri hrvatska barokna klasika, Ignjata Đurđevića (među ostalim i poemu mu *Mandalijena pokornica*, Dživa Bunića (*Plandovanja*) i napose Ivana Gundulića (*Osman*), skupljao je marljivo u navadi europskog predromantizma

² “Zora Dalmatinska”, br. 4, Zadar, 1846., str. 25. Citate iz “Zore Dalmatinske” preuzimam iz reprinteda Erasmus- naklade, Zagreb, 1995.).

³ O. c., p. I. – U mojem hrvatskom prepjevu ta oktava glasi:

Proslavljen tđli, junače hrabreni,
bez čuđenja ćeš možda poslušati
što mi je naum, dalmatinskoj kô ženi,
o tebi pojat'; pozornost pak svrati
pjevat' još ine da se svidje meni,
tuđinka posve i da nisam ja ti
znaj, jer dade da taj svijet ugledam
italski otac, Vičentinac jedan.

⁴ Usp. M. Zorić, o. c. str. 567-384! – O Vidovićevim prijevodima na talijanski starih hrvatskih pjesnika iz Dubrovnika u listu “Gazzetta di Zara” govori dr. Valter Tomas u knjizi “Gazzetta di Zara” u *preporodnom ozračju* (Split, 1999., str. 99-130). Prvi se prijevod (iz *Plandovanja* Dž. Buhića) pojavio u god. XI., godine 1842.

narodne pjesme po šibenskoj okolini i drugdje, a sâm pisao stihove u toj maniri. Međutim, conte Vidović u književnom radu ostao je, opći je sud, na razini pukog diletanta, što se ne bi moglo reći za njegovu životnu družicu. Anin nedvojbjen pjesnički talent i veliku literarnu djelatnost muž joj je poticao, podupirao i – što bi se danas reklo – pripravno financirao. Štoviše, kad je “Rivista veneta” 1856. tiskala podcjenjivačku i uvredljivu kritiku njezina spjeva *Romolo*, Marko je Antun napisao i objavio posebnu knjižicu u obranu auktorice (*Critica alla famosa critica...*). Zahvaljujući suprugovu razumijevanju Ana je Vidović napisala mnoštvo stihova i dosta pjesničkih zbiraka na hrvatskom i talijanskom jeziku. Premda po jeziku i kulturi bilin-gvalna i biliterarna, zdušno je i zauzeto prihvatila nacionalne preporodne ideje, koje su dohodile iz Zagreba, te stekla prijateljstvo i zaslužen ugled kod “ilirskih” prvaka Ljudevita Gaja, Stanka Vraza, Ivana Mažuranića. U “Zori Dalmatinskoj”, primjerice, pjesmom je pozdravila Vrazove *Djulabie*:

Kuju sladost chuti Sèrce moje
Kada čitam ja Djulabije tvoje
Nij' moguče, Stanko, da izkaxem,
Samo rječh chu da mi duša moja
Do nebesa taman se uxdixe.⁵

Znamo da su te ideje zbunile nemali broj intelektualaca i pisaca iz Dalmacije; neki su ustrajali u uporabi talijanskog jezika, makar hrvatskog podrijetla, protivili se sjedinjenju s maticom zemljom, drugi se tvrdoglavo odupirali jezičnoj i pravopisnoj reformi. Ana nije imala takvih dilema: postala je pobornicom ilirstva, “domorodstva”, prešla na Gajev pravopis, izjašnjavala se Hrvaticom; u pjesmi *Mišljenja Ane Vidovicha*, “čobanica” (pjesni-kinja) susreće u gori dvije “delije”:

Odgovara jedan čobanici,
“Ti si kao sele nam rodjena,
Er mi s tobom jesmo narodnici;
U Dalmaciji ti se rodila,
Baš Hervatska nam je mati mila. —”⁶

“Domorodstvo” i s njime povezan kult narodnih pjesama velikim su dijelom i preodredili njezin program i poetiku; usporedice se nastojala potvr-

⁵ “Zora Dalmatinska”, br. 44, str. 345, o. c. u Prilogu

⁶ *Mišljenje Ane Vidovicha*, “Zora Dalmatinska”, br. 30, Zadar 1844., str. 240

diti stihovanim ambicioznim programima narativnog značaja na talijanskom jeziku, u čemu nije imala uspjeha.

Svi joj životopisci ističu da je poticajan čimbenik u njezinu pjesnikovanju bio susretaj sa šibenskim suzavičajnikom N. Tommaseom, tada slavним i u Dalmaciji, još više u Italiji. Bračni par Vidović s njim se upoznao na plovidbi prvim ili jednim od prvih parobroda na našoj strani Jadrana (*Barone Stürmer*) na relaciji Korčula-Kotor-Dubrovnik.⁷ Bilo je to 1839. otkada se vidi da je kao pjesnikinja Ana Vidović dobila krila. Činjenica je pak da je Ana Vidović zatim spjevala pjesmu Tommaseu, koja se s još nekoliko pjesama na hrvatskom i dvjema na talijanskom jeziku čuva među Tommaseovom ostavštinom u Firentinskoj središnjoj narodnoj knjižnici⁸, te da je za nju kao još neafirmiranu književnicu vrlo ohrabrujuće djelovao prikaz auktoritativnog Tommasea njezina epskog prvijenca *Anka i Stanko*, objavljen dvije godine nakon upoznavanja u venecijanskim poznatim novinama⁹, na što je svakako utjecalo ozračje njezina pjesmotvora bliskog narodnoj usmenoj poeziji, koji se kult proširio Italijom nakon prijevoda tzv. Ossiana, Herderove zbirke, recepcije “morlakističkih” tema Charlesa Nodiera i znamenite mistifikacije Prospera Mériméea sa zbirkom *La Guzla* (1827.). Međutim, kad govorimo o usporednici A. Vidović – N. Tommaso, dvoje književnika, rođenih u Šibeniku, valja izdvojiti jednu pozitivnu razliku između njih u korist književnice. Ana je bila oduševljena “Ilirka”, pobornica sjedinjenja njezina užeg zavičaja s Hrvatskom, dok je Niccolò, naprotiv, politički bio žestok protivnik sjedinjenja, štoviše prema Hrvatima je imao predrasude na granici šovinizma.¹⁰ To mu se zaboravlja i ne znam zašto oprašta, a ističe njegova književna fama, koju ne treba osporavati.

Živeći građanskom egzistencijom u zapuštenoj austrijskoj pokrajini Dalmaciji, Ana je Vidović nadišla svoje okvire, ispunjavajući u ne baš idiličnim vremenima svoje obiteljsko i pjesničko poslanje. U zapisima suvremenika s ove i one strane Jadrana pamti se kao plemenita i otmjena dama, izrazita ljepotica, koja je improvizirala stihove pjevajući ih uz glazbalo u mlađim danima, i sve do kraja života surađivala u hrvatskim i inozemnim “slavjanskim” i “domorodnim” glasilima.

⁷ Poznanstvo i kontakte supružnika Vidović temeljito je istražio Mate Zorić (o. c., bilješka 1).

⁸ Usp. Fedora Ferluga-Petronio, *Pjesnikinja Ana Vidović*, u: *Dani hvarskog kazališta*, XXIV, Split, 1998., str. 356!

⁹ “Gazzetta di Venezia”, No 220, Venezia, 1841.

¹⁰ Usp. M. Tomasović, “*Qual e colui che force di Croazia*”, “Mogućnosti”, br. 1-3, Split, 2009., str. 3-4!

Njezina hrvatsko-talijanska dvojezičnost nije nikakva posebitost i iznimnost u povijesti pisane riječi u Hrvata: počam od renesansnih pisaca, koji su odreda ne samo pisali nego i pjevali na obama jezicima, pa do novijih vremena (primjeri su: Vladimir Nazor, Ivo Vojnović, Ante Tresić Pavičić, od suvremenika Mladen Machiedo i povremeno Tonko Maroević). Stoga imade pravo Dubravko Jelčić, kada ističe “la sua rivelenza nella stor dei contatti letterari croato italiani.”¹¹

Količinski razmjerno velik opus Ane Vidović tvore lirske pjesme, stihovane pripovijesti, jedna prozna pripovijest, epiliji i epovi, “lirske” tragedije, pisma (Tommaseu) i autobiografija. Međutim, ona je u prvom redu “pjesmarka”, kako ju je nazvao Gjuro Deželić i percipiralo “ilirsko” razdoblje. Kako u hrvatskim, tako i u talijanskim tekstovima prevladavaju ljubavne teme i stihovi s domoljubnim akcentima, što znači da je riječ o (pred) romantičarskoj poetici. Kao hrvatsku pisateljicu motivirala ju je hrvatska poezija iz “domorodnih” glasila, naša usmena poezija, lirika starih Dubrovčana također, a talijansku u prvom redu epičari Torquato Tasso i Ludovico Ariosto, pa romantičari, primjerice, Alessandro Manzoni, Silvio Pellico (lirska mu tragedija *Francesca da Rimini*). Na stanovit je način bila iskrena zagovornica dvaju usporednih nacionalnih pokreta – talijanskog Risorgimenta i Hrvatskoga narodnog preporoda, i nije se skanjivala to naznačiti u svojim pjesničkim djelima. Kako sustavno nije bila književno obrazovana, nije joj se bilo lako prilagoditi ekstenzitetu poticaja, pa ih je kadšto nekritički slijedila, osobito one iz talijanske poezije. Kao pjesnikinja je zablistala postavši i nekom vrstom zvijezde ilirskog razdoblja epilijem *Anka i Stanko*¹², po mojem sudu potpuno utemeljeno.

To se djelo pojavilo u važnom času kulturnih preporodnih gibanja u Hrvatskoj ranih četrdesetih godina 19. stoljeća, za prve faze hrvatskog romantizma kad su kao na tekućoj vrpici izlazila klasična, karizmatička ostvarenja u svim trima glavnim literarnim žanrovima, koji su postali temelj tadašnje jezične i literarne samosvijesti: *Djulabie* Stanka Vraza 1840., *Grobničko polje* Dimitrija Demetra i *Pogled u Bosnu* Matije Mažuranića 1842.,

¹¹ Dubravko Jelčić, *Storia della letteratura croata a cura di Ruggero Cattaneo*, Guépard Noir, Milano 2005, p. 193

¹² *Anka i Stanko ili Dubrava Mojanka blizu Splita*, Pjesanaz Ane Vidovichia iz Šibenika, u Zadru iz Utjesćenize Demar 1841 / *Annetta e Stanislao ossia Il Bosco Mojanka vicino Spalato*, Poemetto di Anna Vidovich da Sebenico, Traduzione Letterale di N. N., Zara, Tip. Demarchi, 1841 – Reprint, Šibenik, 1995., o. c., bilješka 1

Demetrova *Teuta* 1844., *Putositnice* Antuna Nemčića 1845. te *Smèrt Ćengić-age* Ivana Mažuranića i *Pèrvenci* Petra Preradović 1846.

U tom sjajnom nizu neprolazne vrijednosti za nacionalnu literaturu neprijeporno je i epilij Ane Vidović, tekst ponajmanje poznat i uvažavan.

ANKA I STANKO (1841.)

Ishodište je spjeva legenda o dalmatinskoj Juliji i Romeu, koji su – za razliku od Kažotićeva kaštelanskog para, Miljenka i Dobrile – iz morlačkog kraja: Anka iz Šurjaka, Stanko iz Dicma. Priču o seoskim nesretnim ljubavnicima čuo je pripovijedati već opat Fortis i uvrstio je u kratkoj verziji u *Putu po Dalmaciji* odakle ju je preuzela i doradila za svoj poznati roman *Les Morlaques* (Mletci, 1778.) Gustiniana Wynne Rosenberg. Poprište je legende dubrava Mojanka u splitskoj okolici, koja je po pučkom vjerovanju i pučkoj etimologiji dobila ime po nesretnoj djevojci, tj. zazivu: “Moja Anka!”. Kad je profesor splitske gimnazije i pjesnik Stipe Ivačić (inače auktor spjeva na talijanskom *Mosorske vile*)¹³ uputio Vidovićevu na priču o Anki i Stanku, ona je tu našla pogodnu jezgru za stihovanu obradu u maniri romantičarskih pjesmotvora o tragičnoj ljubavi dvoje mladih čiju sreću sprječavaju predra-sude. Ambijent te legende također joj je odgovarao zbog mjesnog kolorita, morlačkih običaja i obreda povezanih uz ženidbe i udaje. Pjesnikinja je, međutim, polazeći od mjesne predaje, zamislila neovisnu pripovijest s dosta novih likova (ima ih 19) i pitoreskni epizoda o morlačkoj svadbi, opremanju udavače, pridodavši tome u skladu s ukusom vremena noćne prizore bitaka, dvoboj suparnika i patetiku smrti oboje zaručnika u razrješnici s naricanjem djevojčine majke. Anka je čisto i prirodno zaljubljena u momka iz susjednog sela Stanka, koji gori istom vatrom ljubavi, ponosan i junačan. Vezi se suprotstavlja Stankov otac Petar zbog starih svađa između dviju obitelji. Opet je posrijedi ljubavni krimen povrijeđene časti, jer je Stankov stric prouzročio

¹³ Stipe (Stipan) Ivačić auktor je kratkog spjeva *Le Wille de Mosor*. Splitsčanin, dobro je poznao lokalitet Mojanke, vršnjak Ane Vidović (r. 1801.), vrlo obrazovan i načitan talijanskom književnošću, u rečenom je spjevu pokazao ne samo vještinu stihovanja na talijanskom, nego i istinski dar. Stoga nije čudo što je stručnjak za hrvatsku poeziju na talijanskom Ivačićeva doba izvrsno preveo i predgovorom popratio *Wille* (“Mogućnosti”, br. 7-9, Split. 2009., str. 1-21). Riječ je o Tonku Maroeviću, koji u predgovoru prepjeva ističe Ivačićeve zasluge za “poemetto” Ana Vidović, koja se s njim upoznala na Pagu, gdje je Ivačić službovao kao učitelj.

smrt Ankinе tete zbog pokušanoг poljupca. Iako je fra Antun taktički nastojao nagovoriti Petra da odustane od zabrane (lik fratра podsjeća na seoskog svećenika iz Manzoniјevih *Zaručnika*), vjenčanja neće biti. Naprotiv, otac je odlučio da mu se kćerka uda za Pavla Jankovića, bogata mladića iz grada Sinja, što je bilo uzrokom sveopće tragedije. Na piru, zakazanom za sam Božić, Stanko se odluči onemogućiti vjenčanje. U dvoboju ranjava Pavla, ali on uspijeva zadati smrtonosan udarac nožem Anki. Slijedi potjera Stanka i njegove družine za Pavlom, koji bježi prema Sinju. Stanko ga sustiže i ubija, te se vraća na mjesto gdje leži mrtva mu djevojka. Dok mjesec obasjava tužan prizor, Stanko, izgovarajući posljednje ljubavne riječi, pada mrtav na mrtvo tijelo svoje drage. Od tuge umire i Ankina majka Mara, koja ju je uz sestru Lucu podupirala u toj kobnoj vezi. Napatvorena ljubav ipak pobjeđuje, poruka je spjeva, makar u zagrljaju smrti, a to je i opomena onima, koji je na silu nastoje omesti. Spjev očito računa na recepciju sentimentalnih duša, navlastito žena, a znakovito je da se na njegovu početku pjesnikinja obraća “svijem skladnjem (!) gospodjam ilirskoga naroda” sa 12 stihova u kojima naglašava da su *Anka i Stanko* dar “Ilirskim Gospojama” s nadom da će njezini stihovi užgati što veću ljubav za “naš jezik”. Iz posvete je vrlo razvidno, zbog autoreferencijalnog iskaza, da su poetički movensi Ane Vidović ljubav, sukladna romantičarskoј osjećajnosti i poimanju takvoга beletrističkog štiva, te i sklonuće prema materinskom jeziku, drugim riječima, “domovina i draga”, kako su programatski pjevali njezine kolege s raznih područja “trojedne kraljevine” u preporodnom romantičarskom zanosu. Stoga je lako razumjeti da su *Anka i Stanko* dočekani s oduševljenjem u zagrebačkom krugu, što svjedoči Vrazovo pismo auktorici i potvrđuje izričito recenzija Ivana Mažuranića (“Danica”, 1841., br. 25).¹⁴ Mladi ilirac hvali “pjesancu” zbog naravnosti, jednostavnosti, usporedive samo s Homerom, Ossianom i našim narodnim pjesmama, te neishitrenu ljubav djevojke i mladića – nježna u ljubavi, a smiona na oružju, čistoću njihove veze. U

¹⁴ “Danica Ilirska”, br. 25, Zagreb, 1841., str. 103-104. – U okviru rubrike *Literatura ilirska* Mažuranić piše valjda najopširniju recenziju nekoga književnog djela u Gajevu tjedniku, i to vrlo promptno. To možemo pripisati i činjenici što je muž auktorice, Marko Antun, Ljudevitu Gaju poslao jedan primjerak spjeva i u popratnom pismu naglasio “da se pjesničkom vatrom Vaše Danice ugrijala moja supruga” (citāt prema Zvezdana Rados, o. c. “Prilog” str. 368). *Anka i Stanko* zagrijali su bez sumnje I. Mažuranića, i on u euforično domoljubnom prikazu pozivlje našu “pevalicu” da unaprijed “darove svoje muze, za ljubav i slogu [...] sveobćim ilirskim pravopisom izdaje” (str.104).

cijelom se spjevu, po Mažuraniću, zrcali pravi ilirski narodni duh a da ga odlikuje obilje ljubavi, naravnosti i vjerodostojnosti. Ako ocjenjujemo Mažuranićeve komplimente prekomjernim, moramo se podsjetiti da se spjev Ane Vidović pojavio 1841. kad još nije bilo takvih žanrovskih tekstova i kad je općenito hrvatska poezija potrebovala složenije auktorske uratke za potvrdu jezičnog opredjeljenja i jezičnih mogućnosti. Pohvale, međutim, imaju i svoje opravdanje, jer je Mažuranića dojmila spontanost i svježina auktoričina izraza, dražest deseteračkih stihova s pečatom narodne pjesme, senzibilnost ljubavne dimenzije djela. U stilskom pogledu Vidovićevo je sačuvala ravnovjesje između te dimenzije (uporabom leksika iz narodnih lirskih pjesama i neopetrarkističke frazeologije) i morlakističke sastavnice djela s bataljističkim prizorima. Kompozicijski pak vješto je složila bogatu radnju s mnogo likova i epizoda te lirskih opisa, koji nisu zamorni, jer ih odlikuje sažetost. Naime, *Anka i Stanko ili Dubrava Mojanka blizu Splita* broje razmjerno malo stihova, 1199 deseteraca. Dvodijelne su epske strukture, prvo pjevanje oblikovano je kroz 17 poglavlja, drugo ih imade 19, s time što je zadnje zaglavak u kojem se pjesnikinja izravno obraća čitateljima pripominjući da spjev nije fikcija nego da se sve, što je “popjevala” uistinu dogodilo na lokalitetima, koji još postoje (sela Dicmo i Šurjak, dubrava Mojanka, “gdi za vjeka leži djevojčica”). Vidovićevo je iskreno vjerovala u legendu, pa je pojedine sekvence spjeva nizala u mozaik kratkih slikovitih prizora, koji su dopunjavali i ukrašavali fabularni zaplet. Time se približila jednostavnosti i naivnosti pučkih legendi, kaneći se epske opširnosti i služeći se gotovo poemskim zborom, karakterističnim za pjesnike romantizma.

To su osnovne značajke prvijenca Ane Vidović; deskripcija nešto potanija njegova sadržaja uvjetovana je upravo time da se pokaže ozračje tipičnih romantičarskih povijesnih pripovijesti (čini mi se da se u nekim dionicama prepoznaju prizori iz Manzonijevih *Zaručnika*). Također su tragovi afirmativnog “morlakizma” neprijeporni.

Što se tiče versifikacije, Ana je propjevala trohejskim desetercima, koji su joj odzvanjali u ušima već od ranog djetinjstva, kako veli u autobiografiji, iz narodnih junačkih pjesama (usmenu poeziju prikupljala je i sama pomažući mužu), ali to počesto nisu “pravilni” stihovi od 10 slogova, nego stihovi koji imaju 11, 12 – čak i 13 slogova. Slijedom talijanske metrike (to su prihvaćali i stari dubrovački pjesnici, koje je dobro poznavala; oni su joj bili “kućna” lektira, dok ih je njezin suprug obilato prevodio na talijanski) spajala je dva susjedna sloga u stihu u jedan; ti se metrički regulativi zovu afereza, hiferza, siniceza, sinalefa:

Anka mlada kod pendzera stasce
 f' cernim ocim na nebo gledasce
 I zalozna tako popjevasce:
 Jasno sunce rano ne zakodi
 Neka prije Stanko k' men dohodi!,
 Evo imade do tri bjela dana
 Da jaoh nisam njega ja vidila!,
 Ni vidila, snjim, ni besjèdila,
 Doghi, draghi, doba teè vech dochi,
 Jesilise samnom rasârdio?,
 ja kî uzrok' u cemu uvrilih tebe?, –
 Selu svoju paka k' sebi zvase
 Njoizi veli: hodmo Luze seko
 Hodmo u vârtlu zvjechjâ sad zalitti
 Evo sunce na sahodu poghje,
 Stanka moga tutchju nahoditti: –
 Jadna seko zaboravi Stanka¹⁵

(I., 1, 1-17)

Neizometrični stihovi za današnje uho dinamiziraju monotoniju guslar-skog deseterca. Znakovit je pak izbor jekavice, mjestimično forsirane (premda je Vidovićeva s ikavskog područja, ikavica joj je majčin i dadiljin govor), u čemu vidim utjecaj starih klasika iz Dubrovnika od kojih je preuzela i pokoji “raguzizam”. Sukladno ikavici mjestimično je rabila i čakavske izraze. S druge strane, slično usmenom pjesništvu, deseterce je prigodično ukrašavala leoninskim srokom. Ta mješavina jekavice i ikavice, štokavštine i čakavštine, dijalektalnog i knjiškog leksika, nerimovanih i rimovanih stihova kod nje ne djeluje rogobatno. Protkana formulama iz pučke pjesničke baštine, epske i lirske, u kojoj su prisutne istovjetne “devijacije”, njezina poezija poprima naglaske neposrednosti. Čistunce mogu smetati jezične grješke, idiomatski i sintaktički talijanizmi, sasvim razumljivi zbog toga što pjesnikinja nije išla ni u kakve hrvatske škole i mnogo je više čitala pjesme i tekstove na talijanskom jeziku. Jezično-stilska “makaronika” i metrička “makaronika”, katkada i agramatikalni hrvatski oblici (u padežima) začudo nisu “šaka u oko”, nego svojevrsni čar spjeva iz pera pjesnikinje “naivke” bliske neukom puku o kojem pjeva. Takvi su i neki zapleti u fabuli, pa nam se Ana Vidović, upotrijebit ćemo ovu usporedbu, doimlje poput kakve likovno darovite naivne slikarice. Izostala je lektura djela za što možda nije bilo objektivnih mo-

¹⁵ Citat prema izdanju navedenu u bilješci 1, str. 5.

gućnosti, ali je izostala i pomniji korektura, za što je zacijelo uvjeta bilo, pa tekst vrvi tiskarskim grješcima; to može biti i smetnja u recepciji, poglavito što su *Anka i Stanko* otisnuti starim dalmatinskim pravopisom, recimo “kuzmanićevskim”, bez dijakritičkih znakova, s raznolikim bilježenjem glasa s itd. I njezin prijatelj Stanko Vraz (u pismu) i Ivan Mažuranić (u spomenutoj recenziji iz “Danice”) svjetovali su Anu Vidović da djela tiska novim pravopisom želi li da budu prihvaćena izvan Dalmacije, što će ona poslije i prihvatiti.

Zaključno kazano: *Anka i Stanko ili Dubrava Mojanka blizu Splita* jedno je od vrijednih, nezanemarivih ostvarenja, s estetskim biljegom, iz prvotnoga razdoblja našega romantičarskog pjesnikovanja, pa bi se prema tom tekstu primjereno trebali odnositi i naši historiografi i antologičari, što – čast izuzetcima – nije slučaj. Mate Zorić, ponajbolji poznavatelj književnoga i supružničkog para Vidović, s pravom tvrdi da je ta “šibenska žena zauzela časno mjesto u hrvatskoj književnosti i kulturnoj povijesti svojim talentom, marljivim i ustrajnim radom, simpatičnim entuzijazmom [...], a naročito jasnim stavovima i opredjeljenjima u samom osvitku hrvatskog preporoda u Dalmaciji”.¹⁶ Da njezin glavni spjev može izdržati mjerila modernoga kritičko-teorijskog književnog zborna, svjedoči nam analiza izvrsne poznavateljice udjela žena u hrvatskoj literaturi, Dunje Dujmić:

U spjevu *Anka i Stanko* pokazala je najprije pripovjedački dar kojemu zahvaljuje spretnan raspored gradiva radi postupna rasta sižejne napetosti. Ljubavnoj vezi ispriječilo se više smetnja (drevni obiteljski spor, patrijarhalna sredina, očevo despotizam, drugi prosac), pa je zbog njih odnos Anke i Stanka podložan sumnjama, ljubomori, kolebanjima, bolnim rastancima s kojima raste i ljubavni naboj. Zgušnjavanje događajnog sloja pridonijelo je raslojavanju aktantskih razina: na jednoj je strani, naime, lirski aficirana i žrtvena ženska paradigma pri kojoj su protagonistice [...] sklonije refleksivno-osjećajnoj obradbi; na suprotnom je polju junačko-epška i djelatnija, muška aktantska razina...¹⁷

Osim epske kakvoće taj spjev, nekoliko desetaka stihova veći od Mažuranićeva *Smrt Smail-age*, očituje i lirsku afekciju svoje auktorice:

Kad ujutro zora zabilila,
Lipa zora primalećna bila,
Mlada ê Anka rano poranila,

¹⁶ M. Zorić, o. c. (bilješka 1), predgovor tom izdanju, str. XIII.

¹⁷ O. c. (bilješka 1), str. 61

Seku svoju još usneću zivlje:
 “Luce, Luce probudi se draga!
 Vidi kako lipo sunce sjaje,
 Na pendžeru svoje zrake daje:
 Koli ê milo u polje sad otiti,
 Koli ê slatko sadar, ah, vidjeti
 U livadam travu zeleniti
 I meû trave cvijeća procvatiti!
 Homo malo na široko polje,
 Na hladencu prje neg sunce ogrije,
 Može biti tudar ću vidieti
 Stanka moga gdi podje loviti:
 Meni reče, čujem sàrce moje,
 Da me vjerno joštar Stanko ljubi.
 Kadgod, seko, i sàrce nas privari,
 Ali podjmo, budi volja tvoja.”¹⁸
 (I., 2, 1-20)

Ovaj jutarnji dekor i dekor prirode idilična je protuteža dramatičnim zbivanjima, koja će suslijediti i koje Ana Vidović niže jednostavnim, ali svrhovitim epskim postupkom.

VIDJENJA (1842.) – BEZMIŠLJENJA U LJUBAVI [1851.?)

Koliko je spjev *Anka i Stanko* izazvao uvažavanje u zagrebačkom krugu, najbolje pokazuje podatak da je u drugom svesku “Kola”, pošto je u prvom tiskano Demetrovo *Grobničko polje*, našla mjesto pjesma *Vidjenja*, Ane Vidović iz Zadra.¹⁹ “Kolo” je na stanovit način elitni literarni časopis ilirskog razdoblja, koji je pokrenuo Stanko Vraz, ne slažući se upravo s Ljudevitom Gajem i njegovom zamišlju da sve duhovne djelatnosti moraju biti podvrgnute preporodnim političkim ciljevima, pa i tako književnost kao *ancilla* ilirskog pokreta. Vraz je bio za autonomiju i estetičnost pjesničkog stvaranja. *Vidjenja*, pjesma od 115 deseteračkih stihova, podijeljenih u 12 kratkih odsječaka, našla se u društvu s tekstovima Đure Ferića (iz njegove ostavštine), poznate *Mare plivačice* Ivana viteza Trnskog, fra Grge Martića, prevedene

¹⁸ O. c., str. 6

¹⁹ “Kolo”, Knjiga II., Zagreb, 1842., str. 5-9

Pik-dame Aleksandra Puškina i glasovitog eseja Ljudevita Farkaša Vukotinića *Ilirisam i Kroatisam*. Ani je Vidović samim time udijeljena posebna čast, možda i zbog toga što je njezin sastav prožet ljubavlju između južne i sjeverne Hrvatske u zrcalu Gajeve proklamacije o “slozi i sjedinjenju”. U skladu s time ona se u mini-invokaciji obraća glazbalu, znakovitom za kontinentalnu narodnu predaju:

Tamburico, dodji da pivamo,
 Dodji sa mnom nu na Donju-goru,
 Premalitne cvjetje ću nabrati
 Ter, mâ draga, tebe nakititi,
 Ja ću pivat, ti ćeš udarati,
 Nu za moje sèrce nasladiti.²⁰

I odmah u nastavku izražava osjećaj domoljublja nad idiličnom slikom nalik Mihanovićevoj *Horvatskoj domovini* tiskanoj u “Danici” “techaja I., dana 14. szuzhesa 1835. broj 10” (naslovna stranica), jer je Gajeve novine, kako u pismu vođi ilirskog pokreta ističe Anin muž, oduševljeno redovito pratila. Evo nekoliko stihova iz te slike:

Eto smo pod vedrim nebom došle,
 Koli 'e lipo koli 'e tiho more!
 Sve prostrano polje zeleni se,
 Ovce pasu, predu čobanice,
 Junak prodje i na love podje,
 Onde težak cèrnu zemlju radi,
 Ovd' za orat dobre vole izvodi,
 Silne konje, ke na pašu pušta;
 Konji jesu glasi od junakah,
 Erbo svitu mir i boj spominju.²¹

“Scenario” je ovog sastavka sličan većem spomenutom sastavku *Mišljenja* (dva “delije” u dijalogu sa “čobanicom”), a epilog mu glasi:

A sad s Bogom moja Donja-goro,
 U tebi sam vas dan pribivala,
 Dosta si mi stvari' očitovala,
 Ali s ričim slavnoga Horvata

²⁰ Citat prema reprintu “Kola”, Erasmus naklada, Zagreb, 1993.

²¹ Ibidem.

Ti si moje sèrce veselila,
S tužbom pako miloga slavulja
Ti si moju dušu zamilila!²²

Pjesma *Vidjenja* promakla je pozornosti proučavatelja, premda konvencionalna na prvi pogled, može biti zanimljivom zbog triju razloga: prvi je romantičarska sklonost “vizijskoj poetici” (potvrđena i u drugim pjesmama talijanskog i hrvatskog izraza), drugi evidentan jezični napredak (možda i zaslugom urednika “Kola”, s kojim je izmjenjivala pisma), treći što je tu pjesnički iskazan zanos za jedinstvom Dalmacije i Hrvatske.

Tiskana je uz to Gajevim pravopisom. Anin prelazak na “horvatski pravopis” bio je predmetom oštre reakcije jezično zadržtog Šime Starčevića; on je tobože u poslanici ličke pastirice ironizirao “gradsku gospoju”:

“Tebi che biti znano, kako sadanji Sutlo-Savo-Dravski jezikoljubci, i novi u Zagrebu Ilirskoga jezika naučitelj od Ilirstva, od nashega knjxestva, od nashega jezika, od nashega spola, i od Ilirskoga poroda pishu, ali ja neznam, shto Dalmatinci govore, kada ona shtiu, koja su suprot njima, i suprot njihovu govoru pishu. Ja se ufam, da chu imati skoro srichu za shtiti Tvoju knjigu; ako mi ju poshalješ, nadaj se odgovoru; ako li ne odpishesh, viruj, da Ti nechu zamiriti”.²³

Uspjeh prvijenca Ana Vidović više nije ponovila, kako se to često događa u književnom svijetu, ne samo našem. To je uostalom poznati psiholiterarni sindrom. Osokoljena povoljnim prijamom, darovita se Šibenčanka prihvatila većih epskih zamisli, koje nisu odgovarale njezinu pjesničkom temperamentu, a ni potencijalu. Nedostajala je i orijentacija u literarnoj zbilji, te kritička svijest o pjesničkim procesima, koji se zbivaju izvan njezina okružja.

Stazom *Anke i Stanka* uputila se na isto vrelo u dvojezičnoj knjizi *Bezmišljenja u ljubavi* (tiskanoj bez oznake mjesta i vremena objavljivanja)²⁴, posvećenoj grofici Sofiji Drašković Trakošćanski.²⁵ Tema je pjesme isku-

²² O. c., str. 9

²³ “Zora Dalmatinska”, br. 44, Zadar, 1846., str. 355

²⁴ Pjesma *Bezmišljenja u ljubavi*, *Poemetto Le Sconsigliatezze in amore*, s. 1., s. a. Zvezdana Rados (o. c. u Prilogu, str. 379) ipak navodi godinu izdanja: 1851., jasno – u Zadru.

²⁵ “Pripomenitoj vladiki Knjaginji SOFII BAILLET DE LATOUR Knjaginji Drasković Trakostjanskoj Ana Vidovićeva poklanjajući svoju pjesmu *Bezmišljenja u ljubavi*” (“Alla nobilissima dama La contessa Drasković Trakostjanski Ana Vidović tributandole il suo poemetto *Le Sconsigliatezze in amore*”). Grofica Sofija bila je supruga Jurja Draškovića (1773. – 1849.), mlađeg brata puno poznatijeg Janka Draškovića.

šavanje voljene osobe kroz dosta artificijelnu pripovijest u tri deseteračka pjevanja o dvjema kćerima Alim-bega, koje se zovu Aga i Vira. Agu je isprosio carević Vladimir (!), a Vira se potajno zaljubila u viteza Zorka, koji joj uzvraća ljubav. Zorko mora otići u vojsku, izbiva godinu dana i pri susretu s carevićem, da bi iskušao Virinu ljubav, zamoli ga da joj kaže da je poginuo, što on učini i to na zarukama s Agom. No, ta je vijest toliko kosnula Viru, da se i Vladimir zaljubi u nju, te joj taji da je Zorko živ. Zorko se vraća i oglašava ugovorenom svirkom pred Virinim prozorom, ona misli da joj se javlja duh dragoga i voljna je poći u smrt da bi se združila sa svojom ljubavlju. Zorko pak odgađa da joj se prikaže živim, produžujući kušnju još dva dana i Virinu agoniju, što proizvodi neviđene zaplete, ali intervencijom Alim-bega u ovom spjevu, za razliku od prethodnoga, sve sretno završava. Vladimir vodi svoju "ljubu" u Carigrad, a Zorko u svoje dvore. Carević se otriježnio od ljubavi prema Viri, vratio se svojoj Agi, koja mu je sve oprostila, Zorko se pokajao zbog nepromišljenosti i obećao Viri vjernost do groba, Alim-beg udao obje kćeri, što je praćeno pučkim veseljem, pucnjavom i svirkom. Stihovanoj pripovijesti nedostaje uvjerljivosti. Pjesnikinja se upustila u višeplansku radnju želeći nakon *Anke i Stanka* ugoditi čitateljima novom uzbudljivom ljubavnom pričom u koju je uplela i tursku egzotiku i viteške zgode (muslimanke se udaju za kršćane s blagoslovom oca im Alim-bega) s asocijacijama na hirove ljubavi mladih bića (Tassova *Aminta*), narodnu pjesmu, Gundulićeva *Osmana* i Palmotićeve *Pavlimira*. *Bezmišljenja u ljubavi* prošla su nezapaženo, sve do ovoga sumarnog opisa.

Ipak, *Bezmišljenja* (nesmotrenosti, nepromišljenosti), što je nespretnan prijevod talijanskog izraza *Le scosigliatezze*, spjev samo nešto manji od *Anke i Stanka* (ima nešto više od 950 stihova) ne zaslužuje ignoriranje. Objavljen desetak godina poslije spomenutog pokazuje jednu zanimljivu metričku pojavu – spontano odustajanje od metričkih regulativa u desetercu, pa su *Bezmišljenju* deseterci s deset slogova. Uz napredak i u moderniziranju pravopisa tu je Ana Vidović anticipirala Luku Botića u pogledu ljubavnog ekumenizma između muslimanske i kršćanske mladeži. Završetak spjeva također je vrlo dojmljiv u evokaciji "happy enda", svadbenog slavlja:

Svi su konji ljepo osedlani,
Sve su haje zlatom vezivane
Svi konjici ljepo urešeni,
Pred svim pèrvi na bjelome konju
Juvegia Vladimir ga jaše,
U ljepoti nakitjena ljepo

Pak se vidi na vranom konjcu
 Nevestica medju gospojama
 Kano sunce medju sjajnim zvjezdama
 Ljepa biše, ljepo ih vidjeti,
 Iz daleka i još ljepje čuti,

Silne puške silno puskaraju,
 Svirale, i bubnji udaraju,
 A barjaci tako vijugaju
 Da bi rekao do neba lete.

Zorko i Vira mirni i veseli
 U svatovim tim se nalaziše
 Zorko Viru u svoj dvor dovede
 I ovako njojzi on govori:

“Vire moja, moja nevistice,
 Sad je doba da ti ovo rečem.
 Za tugami evo mirne dobe,
 Jedva smo ju, draga dočekali,
 Hoćemo ju mirno uživati
 Jedan drugem vjerni će mo biti,
 Dok budemo na svjetu živjeti.”²⁶

PJESME – POEMETTI (1844.)

Ana Vidović je, inače, bila vrlo marljiva u skladanju stihova i redovito s njima javljala u postojećemu hrvatskom časopisju s tada uobičajenim tematskim i motivskim opcijama (ljubavnim, rodoljubnim, intimno obiteljskim). Domoljublje i bol za rano preminulom kćerkicom spojila je u prilogu za prvi broj “Zore Dalmatinske”.²⁷

Prigodnice, što nije uobičajeno za ondašnje stihotvorstvo, nije pisala – ne uzmu li se u obzir dvije pozdravnice banu Josipu Jelačiću.²⁸ Inače su

²⁶ O. c., str. 63-64

²⁷ *Mali Vjenac Ane Vidovicha, Priminutoj malahnoj njezinoj kcheri Marii od dva godišta i dva mieseca*, “Zora Dalmatinska”, br. 1, str. 4-5

²⁸ *Na došastie u Dalmaciu njihova privisokoga gospodstva Josipa Jelačića, bana Dalmacije, Horvatske i Slavonie...*, Zadar, 1851. – Pjesme su kao posebno izdanje tiskala braća Battara. Koliko je, kao cijeli ilirski naraštaj, Ana Vidović bila opčarana banom, svjedoči i njezin epitaf u *U prigodi zaručenja plemenite gospoje knjaginje Sofie Stochan-e s privisjetim gospodinom baronom Josipom Jelačićem [...] ovu pjesmu Ana Vidovićeva iz Šibenika posvećuje* (“Glasnik Dalmatinski”, br. 70, Zadar, 1846., str. 46)

“Zora” i “Danica” preplavljene pjesmama za rođendane, imendane, vjenčanja, mladomisništvo, prijateljske obljetnice, pa se Ana Vidović, koliko je mogla, distancirala od tako zadane poezije, vjerujući kao prava romantičarka u emocije i ideje kao pokretače pjesničkog čina. U zbirci pak *Pjesme* iz 1844.²⁹ nalazim četiri kraća spjeva: *Alva i Alko ili stavnost u ljubavi* (*Alva ed Alko ossia la constanza in amore*), *Harač prijateljstva* (*Il tributo dell' amicizia*), *Prevara osvećena i dobrodjetelj obdarena* (*L' inganno deluso e la virtù premiata*), *Ljubav i nemilost* (*L' amore la crudeltà*). Ti su spjevovi na stanovit način “repeticija” *Anke i Stanka*, dosta konvencionalni.

Vrlo opširan prikaz *Alve i Alka*, po prostoru nezabilježen u “Zori Dalmatinskoj” iz 1845., napisao je galantni Šime Ljubić, komplimentirajući:

“Ovdě ova vrědna gospoja derxechi se narodnieh naših pěsamah, u kojima stihovi su ponajviše od deset slogovah, koji vërlo lěpo glasaju, sije po svom dělu něku osobitu krasotu razmnive i govorenja, koja se nemoxe pokazati tako lako, i jest vele trudno dokućiti”.³⁰

Tečnije su joj pjesme na talijanskom u kratkim stihovima (šestercima i sedmercima), okupljene u knjizi *Mestizie i distrazioni*.³¹ Ljubavne pjesme nalik su uglađenim tekstovima popularne glazbe, vjerojatno pod utjecajem poznatih napjeva iz libreta opera (*Metastasia* zacijelo), u kojima se čuti lakoća versificiranja. Primjer neka bude *Il vero amore*:

Allor che lungi sei
Te col pensier, con l'alma
Anelo, e non ò calma
Temendoti infidel.
Ma poi che a me ritorni
Mi riede in cor la pace,
Ogni martir mio tace
Come se fossi in ciel.³²

Lišena tvê blizine,
Duša te hlepi moja,
Misal je bez spokoja,
Nevjernost tvâ je brine.

²⁹ *Pjesme Ane Vidovićeve / Poemetti di Ana Vidović*, Zadar / Zara, 1844.

³⁰ O. c. u Prilogu, str. 187

³¹ *Mestizie i distrazioni*. Versi di Ana Vidovich, Zara 1846.

³² O. c. , p. 21

Pošto se vratiš meni,
Doneseš mir mi tada,
Kraj mi je svakoga jada,
Sunce mi s neba sine.

(prejev: M. Tomasović)

Dojmljive su po iskrenoj transpoziciji roditeljske tuge za drugom preminulom kćerkom dvije pjesme *a Maria*.³³ Ističem kao korespondenciju sa suvremenim talijanskim pjesnicima lako pamtljivu ležernu popijevku:

O tortora il canto
Suspendi un istante,
E ascolti il mio pianto
Poi segui a cantar.

Ma canta tu allora
Gli stessi miei sensi,
E senza dimora
Ten vola lontan.

E monti i marine
Travalica, e fiumi
E fia che alla fine
Ritrovi il mio ben.

Dolente, qual resto
Gli narra: il mio stato
Tu digli che presto
Ritorni al mio sen!³⁴

U prepjevu Mirka Tomasovića *Grlica* bi glasila ovako:

Svoj si poj, grlice,
Tren jedan zaustavi,
Čuj plač moj, gle suzice,
Pa zatim poj proslijedi.
Nastavi pripjevati
Ta ista čuvstva moja,

³³ Mala Maria Margerita razboljela se od dizenterije i umrla u 10 sati ujutro 27. kolovoza 1843., kako je istražio M. Zorić (o. c., bilješka 1, str. 377.)

³⁴ *Mestizie i distrazioni*, o. c., p. 46. – Iz ovih se dviju pjesama zorno vidi zašto je auktorica zbirci dala naslov *Sjete i rasonode*; zbirka se sastojala od “tugovanki” i “ljubovki”, da se poslužimo nazivljem Petra Preradovića, koji je tada boravio u Zadru i kao Ana Vidović dao podršku novopokrenutom listu “Zora Dalmatinska” prilogom u prvom broju, glasovitom pjesmom *Zora puca, biche dana* kao svojevrsnim uvodnikom.

I nemoj kod tog stati,
 Dok letiš u daljine;
 K moru, brdu i gaju,
 Prevali širine rijeke,
 Zgodi nek' se na kraju
 Da nadješ moje milo.
 Cvileći kako patim
 Pričaj mu moje stanje
 I da se brzo vrati
 U ljuveno mi krilo.

Lako je uočljivo da su oba citirana teksta pogodna za skladbu, vjerojatno ih je auktora izvodila uz glazbalo, jer je poznato da je u odabranu društvu svoje pjesme i pjevala poput legendarne francuske renesansne pjesnikinje Louise Labé.

No, sve te pjesme na talijanskom kao da su pripravne vježbe za njezin životni projekt, za epsku obradu mitskog utemeljitelja Rima, na kojem je projektu kako navodi u autobiografiji, uz povremene stanke, radila punih devet godina.

ROMOLO OSSIA LA FONDAZIONE DI ROMA (1856.)

Prvo što je nužno raščistiti u vezi sa spjevom njegova je metrička podloga: ne sastoji se samo od jedanaesteraca kako se nerijetko navodi³⁵, već u golemoj većini od jedanaesteraca i u daleko manjoj mjeri od talijanskih “decasillaba” (deseteraca) i “ottonara” (osmeraca). Takvi su stihovi i u drugačijem strofičkom ustroju. Dok je u jedanaesteračkoj oktavi shema rimovanja AB AB AB CC, deseterci su i osmerci smješteni u četvorostihe (polurimovane: ABAC). Ta je strofa, po mojem sudu, “zalutala” u junački ep iz auktora talijanske lirike. Osamnaest je pjevanja, oktave se nižu po arapskim brojevima, ali njima susljedni četverostisi, mogu imati daleko više stihova, i po 32 (XVII., 53).

Sukladno tomu ep broji 8800 stihova, od kojih je po mojem računu 8648 jedanaesteraca. Zašto je Ana Vidović u epski oktavski spektakl (nalik Ariostovu *Mahnitom Orlandu* i Tassovu *Oslobođenom Jeruzalemu*) uplela deseterce i osmerce u četvorostima, koji se srokuju poput popularnih “can-

³⁵ Primjerice u o. c., bilješka 8, str. 359

zonetta”, teško je objašnjivo. Ta metrička devijacija od uhodana epskog žanra vjerojatno je posljedak auktoričine diletantske dispozicije. Što se pak tiče “ottonara” oni su sastavni dio talijanske versifikacije od davnih vremena, a možda su Ani Vidović postali bliski i po Gundulićevu *Osmanu*, koji je njezin muž prevodio i preveo na talijanski; “decasillabi” u talijanskoj poeziji nisu tako česti kao “ottonari”, ali su prisutni u Manzoničevim pjesmama i u rodoljubnim sastavima pjesnika Risorgimenta,³⁶ a nije isključeno da su na taj odabir utjecali i njezini hrvatski pjesmotvori u kojima je preuzela deseterac iz junačkih pjesama. Što ju je nagnalo da se prihvati tako teške i ambiciozne zadaće? Želja da poput Vergilija prodići Rim i njegova mitskog osnivača kao istoznačnicu domovine njezina oca Talijana, što se jasno i jednostavno očituje u invokaciji spjeva:

Musa lo spirito mio d'almi pensieri
 Accendi, e a me soave parla in core
 Or che di Roma canto, e dei guerrieri
 Di Romolo, che fu d'alto valore;
 D'ei che fra boschi, ed alpestri sentieri
 Fondata à la città, che in gran splendore
 Fè poi mostra di sè nel mondo intero,
 E sì vasto, e glorioso ebbe l'impero!³⁷

(I., 2, 1-8)

Nek' duh mi, Muzo, užge se od plama
 Misli, a srcu sladke kaži riječi
 Rim dok sad pjevam i Romula sama,
 Sve mu junake; ništa ga ne spriječi,
 Da među luzim', gorskim i stazama
 Grad utemelji, ki će slavu steći
 I raširit' se diljem svijeta cijelog,
 Slavnoga postat' vladar carstva velog.

(prejev: M. Tomasović)

U taj je kontekst unijela, kako će se vidjeti, ne samo talijansko iskreno domoljublje, nego i zavlačajno hrvatsko. Očito željela se potvrditi na Parnasu domaje svojeg oca kao pjesnikinja kad je to već uspjela na hrvatskom, a ilu-

³⁶ Usp. Francesco Flamini, *Versi e Metri Italiani dal Medioevo ai tempi nostri*, Raffaello Giusti, Livorno 1936, p. 10.

³⁷ O. c., p. 1.

ziju su joj stvorili pohvale i dobar prijam njezinih hrvatskih stihova u hrvatskoj (osobito dalmatinskoj) javnosti, te kurtoazni komplimenti učenih Talijana, kojima je čitala ulomke iz rukopisa, dok je boravila u Italiji, kako je zabilježila u bibliografiji priloženoj ovom radu, što je možda i presudilo da objavi *Romola*, iako je očito precijenila svoje kreativne snage.

Njezin pokušaj eruditskog skoka iz romantičarske epike po uzoru na pučku tradiciju u tradiciju talijanske klasične epike u samoj je zamisli anakron, u izvedbi manjkav i promašen. Istina, ona dobro srokuje (što u talijanskom jeziku i nije teško), tečno gradi stihove. Sve je ostalo u ovom spjevu na razini tadašnjeg talijanskog diletantskog pjesnikovanja. Pokraj toga obrazovanijeg čitatelja bodu u oči stilsko-jezične nezgrapnosti. Talijanski joj je jezik pokadšto “tvrđ”, držim pod utjecajem talijanskog koji se rabio u tzv. austrijskoj Italiji i Dalmaciji, gdje je taj jezik bio upravni, tj. podložan birokratizmom. Povijesni rekonstrukcionizam ispod je svake razine, jer se ne temelji na proučavanju povjesničkih djela, već je glavni izvor djelu *Storia universale* (prevedeno na talijanski 1847.) Nijemca Johana Müllera, koje je popularno prikazivalo svjetsku povijest. Iz toga je djela, pisana kao poučno štivo, crpila građu i za epilij *Allesandro presso l’Idaspe* (“Saggio di ottave”³⁸), koji je ovdje iznovice tiskala na početku edicije. Ovakav pokušaj, valja razlučiti, nije samo posebitost Ane Vidović, jer su u prvoj polovici 19. stoljeća i drugi pisci iz Dalmacije bili skloni megalomanskim projektima nastojeći iz svoje pokrajinske anonimnosti zasjati na talijanskom književnom nebosklonu. Šibenka contesa Vidović (nigda nije isticala plemićku titulu!), različno od apostrofiranih zemljaka, podjednako se odnosila, s istom ljubavlju prema svojoj dvojezičnoj muzi i objema domovinama, štoviše nastojala ih je intimno povezati; dio se spjeva zbiva u Dalmaciji, štoviše u krajoliku rijeke Krke blizu Šibenika (te prirodne ljepote zacijelo je obilazila, to više što joj se muž rodio u Skradinu, gdje su Vidovići također imali nekretnine). Do prijenosa radnje u blizini auktoričina rodnog grada, pa i u sâm Šibenik, došlo je u njezinoj mašti tako da je rimska božica Junona, spašavajući brodolomku Sabinjanku Ersillu, iskrcala ju na te lokalitete, pjesnikinji drage. Pri tom joj neka starica krasnoslovi pohvale Dalmaciji (starica je zapravo Junona). Jezične zapreke nema zbog toga što pastirica Lucia, koja je naišla na brodolomku znade talijanski i “ilirski” jezik:

³⁸ Predhodno je taj epilij, kako spominje u autobiografiji, objavila u “Gazzetta di Zara”, devet godina prije, tj. 1846.

Non ti stupir se italico favello
L' altra soggiunge, in dalmate contrade
Illirico si parla, e inoltre quello
Idioma tuo, ed io nella cittade
L' appresi a noi vicina; Ersilla è bello
Il vostro idioma dice; e sua beltade
Si mi interessa che lieta sarei
Se lo intendessi ben come vorrei.³⁹

“Nemoj se čudit’”, druga odgovori,
“Italskoj riječi žive gdje Dalmati,
Ilirske izim i ona se zbori;
U gradu do nas, jezik umiljati
Ja tvoj naučih, stog' ti njim govorim.
“Vaš jezik lijep je”, Ersilla će zatim,
“Privlačan tako, da se već veselim
Razumjeti ga, ja to jako želim.”

Junona još štoviše prorokuje (“vaticinatio ex eventu”) da će Dalmacija roditi pjesnikinju, koja će opjevati junačke Romulove čine i uznositu ljubav nje i osnivatelja Rima:

In Dalmazia lasciommi, dov' io
Ben m' accorsi che d' alme valenti,
È fecondo quel suol quanto il mio
A me patrio gradito terren.
In Dalmazia, o guerrier valoroso,
Dove nascon le Vile ispirate,
Che fan sacro quel suolo glorioso,
Sospirando io cantava di te.

Fra guell' alme cortesi ò lasciati
Nel partire il tuo nome col mio
Da miei crini intrecciati, legati
In memoria di un tenero addio
Nè tal pegno potrassi smarrire,
Ch' anzi ascoso verrà conservato,
Perchè un giorno lo dee rinvenire
Una donna già fissa dal Fato,

³⁹ O. c., p. 252

Poco lungi dal Tizio costei
Nascerà dopo secoli tanti,
E cresciuta ispirata dai Dei
La tua storia poi fia ch'ella canti.
Sebenico sarâ la cittade,
Anna il nome di lei che avrà il vanto
Ciò che adesso fra noi tutto accade
Di ridir in poetico canto.⁴⁰

(XVII., 53, 9-24)

Pusti mene usred Dalmacije,
Tamo spazih plemenite duše,
I tlo plodno ono gdje mi je,
Domovina, zavičaj najdraži.
Tu me pusti, vrlj bojuvniče,
Gdje je gnijezdo Vilâ nadahnica,
Što tu zemlju svetu slave, diče,
O tebi sam uzdišuć' pjevala.

Među tom pak čeljadi otmjenom
Na odlasku ime nam ostavih,
U kosice moje upleteno
Uspomenom nježnog rastanka.
S tim zalogom može s puta zaći,
Jer i skrito bit će sačuvano,
Jednom njega treba žena naći,
Od Sudbine za to određena.

Do Krke će, proč' će vijenci мноzi,
Rodit' se ona, kad odraste
Tvoju povijest, potać' će je bozi,
Opjevat će, od njih nadahnuta.
Sred Šibenika to će zbit' se grada
Imenom će zvati ti se Ana,
Što medj' nama događja se sada
Izreći će u pjesničkom poju.“

(prepjevi: M. Tomasović)

Rečeno “proroštvo” pogrešno bi bilo ocijeniti kao neku auktoričinu samohvalu, samodičenje, već više kao konvenciju iz epike, koja nije naišla baš na razumijevanje njezinih zemljaka.

⁴⁰ O. c., p. 239

U poetici i epskim zasadama Ani je Vidović bliži Tassov negoli Ariostov model. Težište je na ljubavnim zapletima u kojima sudjeluje kvintet: Romul je zaljubljen u Sabinjanku Ersillu, ona mu uzvraća ljubav, ali nju istodobno voli etruščanski kralj Ahront; Terpeja pak potajice voli Romula, a nju Aradino. Ljubav se stilizira na petrarkistički način, pri čemu nailazimo na bizarne ekstemporacije; Romul pjeva Erasilli uz leut, ona njemu ispo- vijeda osjećaje u maniri opernih arija:

Che se io provo crudi affanni
 Restin tutti pel cuor mio,
 Mai non colgano tiranni
 Te dolcissimo mio amor.
 O mia vita io sol vorrei
 Tu sapessi almeno un giorno
 Che son tui gli affetti miei
 Che a te sono ognor fedel.⁴¹

(XV., 100, 9-16)

Trpjela još ljuću ranu,
 U srcu će mom ostati,
 Neću nigda dat' tiranu
 Uzeti me, mâ ljubavi.
 Moj živote, tek bih htjela
 Neka jednog saznaš dana
 Da pripadam tebi cijela,
 Da sam samo vjerna tebi.

(prejev: M. Tomasović)

Ti i prije citirani stihovi nisu u spjevu antologijski, niti su pak najlošiji, oni su približno na prosječnoj razini u tekstu. No, pokazuju da se Ana Vidović, nižući na tisuće stihova, nije odhrvala pjesničkim banalizacijama, što su joj njezini kritičari, a možda i zavidnici, iskoristili u bespoštednoj negativnoj kritici *Romula*, kako s ove, tako i s one strane Jadrana.

Inače, mitološka “la meraviglia” (čudestvo), toliko moćno u Tassovu *Oslobodjenom Jeruzalemu*, u *Romulu* je papirnat i neuvjerljiv dodatak, a da ne zborimo o izostanku psihologizacije likova i njihovih postupaka. No, s druge strane, ep nastao na dalmatinskoj obali, nema nikakvih grozovitih prizora, radnja je prožeta pitomim ozračjem bez većih epskih antagonizama

⁴¹ O. c., p. 239

žanrovski prijeko potrebnih, a aktualizirana mu je glavna poruka u duhu ideala Risorgimento i Preporoda, pomirbe suprotstavljenih strana, Rimljana i Sabinjana. Protagonist u završnici spjeva na to pozivlje:

Ecco Romani alfin son fatti nostri
Amici li Sabini a noi diletta,
Sicuri dividete i lari vostri
Con essi, a noi congiunti e amati oggetti,
Sempre ciascum dsi voi loro dimostri
Quanto caro vi sia l'avervi stretti
In amistà con ei, l'avere un solo
Di due popoli fatto in questo suolo.⁴²

(XVIII., 19, 1-8)

O rimski puče, sad su nama svima
Sabinjani pak prijatelji mili,
Dijelite iste lare s penatima,
Vezani s dragim predmetima bili,
Pokazat' svatko od vas treba njima,
Kako su sklonost vašu zadobili;
U prijateljstvo da unaprijed traju
Na tlu tom čini naroda obaju...

(prepjev: M. Tomasović)

Auktoričinoj blagosti unatoč *Romolo* je naišao u periodicima na talijanskom jeziku u Dalmaciji i Veneciji ne samo na odbacujuće prikaze, nego i na pogrдна etiketiranja, koja je danas teško razumjeti, budući da je riječ o velikom trudu ugledne i umiljate dame. No, kada se prisjetimo kakvim su se izrazima “častili” tadašnji intelektualci u polemikama u južnoj Hrvatskoj (i u austrijskoj Italiji) u svojoj umišljenosti i neobuzdanosti južnjačke čudi, takve difamacije nisu podnipošto iznimka.

Prva takva recenzija pojavila se u glasilu dobro poznatom i čitanom u Dalmaciji “Rivista Veneta” već u listopadu 1856., gdje je njegov književni kritičar Niebuhr (pseudonim) sasvim obezvrijedio spjev, a Anu Vidović nazvao “posljednjom među pjesnikinjama” (“ultima fra le poetesse”).⁴³ Šokiran tom recenzijom, dva tjedna poslije muž pjesnikinje piše “kritiku”⁴⁴ na

⁴² O. c., 227

⁴³ Usp. Fedora Ferluga Petronio, o. c., bilješka 8, str. 359!

⁴⁴ CRITICA alla famosa critica stampata nel foglio N. 25, in data 5 ottobre 1856 della “Rivista Veneta” sul poema *Romolo*, di Ana Vidović.

rečenu recenziju i objavljuje je kao posebnu knjižicu od 15 stranica tiskanu kod zadarskih tiskara braće Battara, gdje je tiskan i *Romolo*. Marco-Antonio Vidović, kako se potpisao na knjižici 18. listopada 1856., odgovor počinje divljenjem supruzi, koja je pročitala prikaz u “Rivista Veneta”, ne pokazavši nikakvu ljutnju i bolnu reakciju. Zatim prelazi na objektivne netočnosti i nelogičnosti u tom tekstu (navod da je auktorica *Romula* do tada objavila “malo stihova”, koji da su krajnje loši, iako ih on, kako veli, uopće nije vidio...). Ponajveći dio Vidovićeva teksta ispunjavaju ulomci pohvalnih prikaza dotadašnjih djela auktorice *Romula* u periodicima u Dalmaciji na talijanskom jeziku i “Književnim novinama” na njemačkom, koje su izlazile u Lipskom (Leipzigu). Na temelju toga Neibuhru poručuje: “Pravda, uljuđenost i ukus treba da budu vodičima književne kritike svih naroda svijeta, vi činite krivdu Italiji, što ste je riješili takvih okvira”⁴⁵ (preveo M. Tomasović). Na kraju “ironizira” kritičara “Venetske smotre” na ovaj način:

Prepuštam Italiji brigu da dostojno nagradi učenoga, vrloga njezina prvaka i branitelja, mi se zauzvrat ograničavamo da pozdravimo i izrazimo svoju vječitu harnost Njegovoj Milosti Veličajnom Niebuhru, novom kralju Midi na ovom svijetu.⁴⁶

Tri godine poslije, kada je Vito Morpurgo st. oštro kritizirajući kompoziciju i nepovezanost radnje u spjevu, za što je bilo opravdanja, napisao “Lo stile si è la peggior cosa che possa immaginarsi”⁴⁷ (“Stil je nešto ponajgore, što se može zamisliti”), Marko Antonio Vidović nije reagirao na drzovito formuliranu ocjenu splitskog književnika. Pohvala, priznanja s talijanske strane, potpuno su izostala, izuzevši Piera A. Paravie, profesora i pjesnika u Torinu, zadarskog podrijetla, ali njegove riječi mogu se ocijeniti kao kurtoazne, izrečene u privatnom pismu auktoričinom mužu, koji mu je dostavio *Romula*, a Paravijine prosudbe uz to su naknadno objavljene.⁴⁸ U hrvatskim medijima nije bilo puno drugačije osim iskrene pohvalnice spjevu dobrotalnoga Vladislava Vežića.⁴⁹ Čak i u nekrologu mjesnog zadarskog lista

⁴⁵ O. c., p. 12.

⁴⁶ O. c., p. 12. “Zadar, 18. listopada 1856. Marco Antonio Vidović”

⁴⁷ “Annuario Dalmatico”, Anno I, Spalato 1859, p. 229

⁴⁸ “Zvezda”, br. 29, Zadar 1863., str. 115

⁴⁹ Oda na pohvalu dalmatinske spisateljke, vrsne gospoje Ane Vidović, rođjene Vužio. Spievano u zgodi njezine novoizdane, u stihovima na talijanskom jeziku, knjige pod naslovom: “*Romolo*”, “Glasnik Dalmatinski”, Zadar, br. 88

stoji cinična (za nekrolog) tvrdnja: “Pisala je mnogo i premnogo”⁵⁰, što se u prvom redu odnosi na *Romula*. Senzibilni Stjepan Buzolić ispjevao je epita-fijske stihove *Nad grobom Ane Vidovičke Šibenčanke*,⁵¹ koje je August Šenoa prenio u svoj “Vienac”.⁵² U amplitudi slave iz ilirskog vremena i zaborava iz suvremenoga 200-ta obljetnica rođenja (1800. – 2000.) prošla je bez ikakva odjeka, osim prigodne spomen-knjižice, objelodanjene u njezinom rodnom gradu.⁵³

Nema, dakako potrebe revalorizirati talijanski ep Ane Vidović zbog kojeg je tridesetak posljednjih godina života u maloj pokrajinskoj sredini nosila stigmatu loše, promašene pjesnikinje. *Romolo*, međutim, ne može obezvrijediti njezino epsko pjesnikovanje na hrvatskom jeziku (*Anka i Stanko*, pa i kritički nedirnuta *Bezmišljenja u ljubavi*), gdje je pokazala ne samo talent nego i literarnu vrsnoću. Osim toga ona je prethodnica Luki Botiću, dakle, prva koja prevladava kršćansko-turski antagonizam, glavni konstituens dotadašnje hrvatske usmene i auktorske epike, u romantičnoj projekciji ljubavi između pripadnika zavađenih vjera, što joj je i nadahnuće u *Romolu* (on je Rimljanin, ona je Sabinjanka). Tu, za ono vrijeme revolucionarnu poziciju, nitko i ne spominje u našoj književnoj historiografiji i kritici, pretpostavljam zbog toga što se nitko nije potrudio ni pročitati *Bezmišljenja u ljubavi*.

PRILOG

Kao uvod u veliki ep na talijanskom jeziku (*Romolo ossia la fondazione di Roma*, Tipografia Fratelli Battara, Zara 1856.) Ana Vidović napisala je uvodni prilog naslovljen *Il mio piccolo rendiconto* (pp. I-IV). Doslovni bi prijevod tog teksta bio “Moje malo polaganje računa”; ja sam taj naslov preveo stilski biranije (držim i točnije), jer je riječ o osobnoj biografiji, zapravo to je nje-

⁵⁰ Anka Vidović, “Narodni list” / “Il Nazionale”, Zadar / Zara, 20. IX. 1879.

⁵¹ *Nad grobom Ane Vidovičke Šibenčanke* preminule u Zadru dne XII rujna MDCCCLXXIX u osamdesetoj godini života, “Narodni list”, o. c.

⁵² Usp. M. Zorić, o. c. (bilješka 1). – Taj broj “Vienca” (br. 39, Zagreb, 1879. Str. 617) objavio je nekrolog iz pera (vjerojatno) A. Šenoa, dok je zagrebački “Obzor” (br. 220) objavio članak o smrti Ane Vidović, potpisan također X (vjerojatno A. Šenoa)

⁵³ *Privedra Šibenska gospoja Ana Vidović (1800. – 1879.)*, Gradska knjižnica “Juraj Šižgorić”, Šibenik, 2000., str. 26

zin *curriculum vitae artistique*, krepka proza, pisana odmjereno sa zanimljivim sadržajem (auktorica tada ima 56 godina i dosta pjesničkih iskustava na oba jezika iza sebe). U svakom slučaju ova autobiografija Ane Vidović, premda je iz skromnosti nije tako nazvala, po mojem je sudu prvorazredni vrstovni uradak, neposredni dokumenat o njezinu pjesničkom radu i kontekstu dalmatinsko-hrvatske simbioze Ane Vidović. Stoga sam ga odlučio prevesti u cijelosti.

Moje malo osobno izvješće

Takav sam naziv dala ovom tekstu, koji prethodi mojem Pjesmotvoru, znajući da će kad se pojavi *Romolo* sa 18 pjevanja u oktavama, biti puno ljubeznih osoba, što će ga prije prosudbe pročitati, ali i onih drugih, koji će na sâm pogled pjesmotvora cinično izdreciti oči i prekoračiti moje nastojanje. Počet ću ponajprije s *Mojim malim osobnim izvješćem*, tj. podastrijet ću razlog, ako bi netko to uz želio, za opravdanje mojeg slučaja.

Neka mi se oprostí što moram iz nužde govoriti o sebi.

Ja sam Ana Vusio, kći onoga Nikole Vusia, što je, još mladac, vojevao u činu satnika u postrojbama Napoleona Prvog. Zatim je obnašao dužnost zapovjednika straže u Dalmaciji te Opunomoćenika Vlasti u Dalmaciji, pa je nastavio sa časničkom službom za vladavine austrijskog kralja sve do 1918. Još djetetom naučih govoriti talijanskim i hrvatskim, budući da su se ta dva jezika rabila u Dalmaciji. Čim dođoh u dob, kad se običava djecu zabavljati izmišljenim pričama, bajkama i sličnim narodnim pjesmama, postah nezasićna u tom užitku. Pamet mi bijaše toliko time ispunjena, da sam postupno, možda slijedeći tragove u njoj usječene, počela sama pripovijedati priče iz svoje mašte, pjevuckajući i vlastite versiče. Pošto bijah naučila čitati i pisati, bila sam sretna što sam neodvisna od drugih, gospodarica utažiti sama slast i znatiželju u slušanju pripovijesti i skupljanju pjesama.

Čitala sam opetovano mnoga prozna djela, još više pjesnička. Od toga se sada sjećam samo sviju talijanskih klasika i raznih stranih prevedenih na talijanski jezik. Sladki Petrarca bî, jest i bit će zauvijek moj ponajdraži auktor. Kad je došlo primjereno vrijeme, udala sam se za Marka Antonija Vidovića. Prateći na raznim postajama boravka muža, našla sam se u gradiću Pagu, na istoimenom otoku, gdje sam počela sricati stihove.

U slaganju tih prvih pjesama, moram naglasiti, imadoh samo jednu nakanu: opustiti svoju maštu kroz izražavanje osjećaja srca, jednom riječju provoditi vrijeme u zabavljanju s onim što mi je jedino donosilo ugodu. Vrijedni gospodin profesor Stjepan Ivačić, zadužio mi je samosvijest, davši mi jezgro za jednu pjesničku pripovijest. Ono upravo bješe povod za moj pjesmotvor na hrvatskom *Anka i Stanko*, koji je tiskala s proznom talijanskom verzijom, *Annetta e Stanislaò*, Tiskarnica Demarchi g. 1841. u Zadru. Taj kratki spjev u dva pjevanja općinstvu se vrlo sviđje, te je doživio opetovane pohvale, pozdravne pjesme i čestitke. Ohrabrena,

potaknuta tom nagradom, pisah pjesme prigodnice i ine, kako na hrvatskom tako i na talijanskom jeziku, a neprestance su me jačala odobravanja te ih tiskah poslije po svojem izboru u hrvatskim, talijanskim i njemačkim novinama.⁵⁴

Osim zasebnih pjesama na talijanskom, objavih djelce pod naslovom *Sjete i rasonode* kod Tiskarnice Battara g. 1846. u Zadru. Htjela sam pisati i talijanskom prozom, i za pokus tiskah u "Gazzetti di Zara", br. 1. 1847. jednu svoju novelicu. Te sam godine čitala *Opću povijest*. Osjetih se nadahnutom stihovati talijanski kakvu posebnu zgodu iz *Povijesti* svakoga od ponajslavnijih Careva.

Počeh s Aleksandrom Velikim, i napisah u oktavama za pokus *Aleksandar kod Idaspa*. Taj moj prvi pokušaj⁵⁵ u oktavama tiskala je "Gazzetta di Zara", br. 32, Zadar, 26. travnja 1847.

Od Aleksandra sam prešla na Romula čitajući njegov životopis višekratno. Razmišljajući o izboru radnje, postah zbrkana, stoposto zbrkana i sveudilj neodlučna. Ta mi neodlučnost označavala je sama nepostojanost u hlepnji da kažem mnogo, uvjerenje da mi za pjev o njemu ne će biti dostatno malo oktava.

Ta mi spoznaja potakne zamisao jednog Spjeva i podpali maštu da razmišljam u jednom pravcu, osjetih žar, uvidjeh pogibelji; poticana i viđenjima, u mašti predah se i počeh pisati govoreći sama sebi: napokon, doživim li brodolom na dugu i nedovršenu putovanju, ne završivši svoj posao, taj brodolom nitko na svijetu ne će vidjeti, kao što nitko ne vidi brodolom lađice u osamama prostranog Oceana. Spjev počeh 1847., završih 1856. On je ishod moje zaokupljenosti i neprekidnog proučavanja u trajanju od oko devet godina. Prvih pet godina, moram reći, zaokupljenosti, proučavanjâ neprekidnog i neumornog. Ostale četiri godine ispravaka, intimnih čitanja i potraga za iskrenim sudovima drugih. U posljednje četiri godine, bilo je, istinu govoreći, i dužih prekida, jer sam u tom razdoblju i malo putovala. Ponajprije višekratno putovah, kako se kaže, uzduž i poprijeko Dalmacije, posjetih

⁵⁴ "Gazetta di Zara", br. 34, Zadar, 1841.

"Danica", br. 25, Zagreb, 1841.

"Gazetta di Venezia", br. 220, Venezia, 1841.

"Danica", br. 10, Zagreb, 1842.

"Zora Dalmatinska", br. 44, Zadar, 1845.

"Književne novine na njemačkom jeziku", Lipsko (Leipzig), 1846.

"Zora Dalmatinska", br. 24, Zadar, 1845.

"Književne novine na njemačkom jeziku", Lipsko (Laipzig), 1846.

"Gazetta di Zara", br. 20, Zadar, 1847.

"Kranjska čbelica", Kranjska, 1. listopada 1851.

"Osservatore Dalmato", ("Glasnik dalmatinski"), br. 164, Zara (Zadar) 1851.

"Svetovid, ilirske novine", Beč.

⁵⁵ Epilij (bilješka se odnosi na to) *Alessandro presso l' Idaspe*, Ana Vidović po drugi put objavljuje kao uvod u ep *Romolo*.

također Hrvatsko primorje i njegovu obalu, više puta Trst, dvaput veličanstveni Beč, osjetih i udisaje talijanskih lahora u lijepim i čudesnim Mletcima, gdje su me, njih nesvjesna i oni mene, nosili još djetetom. Prešućujući imena učenih i plemenitih osoba, što bijahu ljubezno strpljivi da slušaju ulomke svojeg Spjeva, dok sam im ga čitala, prešućujem i njihove laskave riječi ohrabrenja da ga tiskam. Sve to prešućujem jer nigda nisam voljela niti želim da dojam čitanja moje knjige niti slobodan sud drugih o mojem ubogom radu budu jezičac na vagi ili teg kakva poštovana imena. Ovdje objavljujem da si ne umišljam da napravih savršen rad i da će mi biti mile poučene primjedbe, jer mi u ovom djelu nije bilo vodičem drzovito častohleplje, kako već rekoh i priopćih.

Zadar, mjeseca Svibnja 1856.

Ana Vidović⁵⁶

Primljeno: 19. prosinca 2009.

⁵⁶ U autobiografiji Ana Vidović dala je neku vrstu bibliografije svojih objavaka u kojoj ima i nejasnoća, koje se ponajveća odnose na suradnju u “Danici” i “Zori Dalmatinskoj”. U navedenom broju “Danice” ona nije objavila nikakav svoj rad, već je I. Mažuranić na dva stupca prikazao njezin spjev *Anka i Stanko*, dok u broju 10 iz 1842. I. R. Lj. (Ilija Rukavina Ljubački) samo spominje rečeni spjev. U pedantnoj bibliografiji Antuna Dujmića pridodanoj reprintu “Danice” (Zagreb, 1970., sv. V.) Ane Vidović nema među suradnicima lista. Ista bibliografija pokazuje da je višekratno apostrofirana kao produktivna pjesnikinja “domorotka”. – Sa “Zorom” pak stoji ovako: u broju 24 iz 1845. u rubrici *Književni pregled* mladi Šime Ljubić hvali kraći spjev Ane Vidović prepričavajući sadržaj svih triju njegovih pjevanja s mnogobrojnim citatima iz teksta (str. 187-190); u broju 44 uistinu nahodimo njezin prilog “Na krasnu knjigu *Djulabije* Ljubezne ponude za Ljubicu Gosp. Stanka Vraza *Pjesma* Ane Vidovićeve” (str. 345). – Mala je zagonetka posljednja navedena jedinica iz bibliografije: “Svetovid, ilirske novine” Beč. U konzultiranoj literaturi (I. Hergešić, *Hrvatske novine i časopisi do 1848.*, Zagreb, 1936.; J. Horvat, *Povijest novinstva Hrvatske*, Zagreb, 1962.) “Svetovid” se ne spominje, pa sam se obratio stručnjaku za hrvatske novine i časopisje, Vinku Brešiću, koji mi je usmeno ljubezno potvrdio, na čemu mu zahvaljujem, da je *de facto* u Beču izlazio spomenuti “Svetovid” pedesetih godina XIX. stoljeća (1852-1870.; ur. i izd. A. Andrić) i da ga je Bogovičev “Neven” povremeno recenzirao. – Treba još pripomenuti da je Ana Vidović priopćila u “Zori Dalmatinskoj” mnogo više radova nego navodi, a poslije 1856. kada je bibliografiju tiskala javljala se stihovima po raznim periodicima (usp. Mate Zorić, o. c., bilješka 1, str. 376-377!). Analitički se suradnjom Ane Vidović u “Zori” pozabavila Zvezdana Rados u studiji *Poezija Ane Vidović u “Zori Dalmatinskoj”* (“Zadarska smotra”, br. 3-4, Zadar, 1995., str. 365-380). Iz te studije doznajemo za još jedan Anin pseudonim Jela HORVATICA, str. 366. U Kazalu imena (Indeks nimum), kojeg je sastavio za navedeni broj “Zadarske smotre” Branko Krstić, uz Anu Vidović, također je naveden njezin pseudonim Jela, HORVATICA, str. 518. U *Imenima gg. Pisateljah* za prvo godište je kao *Vidovich Ane* (!), a u tom je godištu objelodanila četiri pjesnička priloga od kojih može biti zanimljiv u broju 53, na prvoj stranici, *Zadar na 30 prosinca 1844.*, osmerački dijaloški sastavak između Zorka i Nakla. Indeks je izradio urednik Ante Kuzmanich. – [Bibliografiju Ane Vidović moguće je provjeriti u *Bibliografiji hrvatskih književnih časopisa 19. st. V.* Brešića, u sv. 1, Zagreb, 2006! – primj. urednika]

SUMMARY

ANA VIDOVIĆ

A literary profile

Mirko Tomasović

The study deals with a bilingual work by Ana Vidović (1800 –1879) and the reception of that opus in Croatia and Italy. The author's thesis is that an epic poem *Anka i Stanko* written by that poetess makes a significant contribution to Croatian literature at the time of its revival during the 1840-ies and that it belongs side by side with such literary events as *Dulabije* by Stanko Vraz, Dimitrija Demeter's *Grobničko polje*, *Pogled u Bosnu* by Matija Mažuranić, Antun Nemčić's *Putositnice*, *Smrt Smail-age Čengića* by Ivan Mažuranić and Preradović's *Prvenci*. The paper also evaluates her completely neglected epic *Bezmišljenja u ljubav* as a valuable literary accomplishment in which, before Luka Botić, love between two young non-coreligionists (a Muslim girl and a Christian boy) is poetized. As far as a failed epic *Romolo* is concerned, the author of the study has corrected some inaccurate information stated in literature about it (type of verse and stanzas) and has for the first time translated into Croatian some characteristic fragments. He has also translated Ana Vidović's autobiography, which served as a preface to *Romolo*. The paper establishes that the poetess was an important literary link between Southern Croatia and Zagreb, that in her poems she propagated "patriotic" ideas and that she was an enthusiastic defender of the unification of Dalmatia and its mother country – as opposed to N. Tommaseo, also from Šibenik. Italian on her father's side, Croatian on her mother's side and married to a Croat (count Marko Antun Vidović), she equally loved both the homeland of her father and the homeland of her mother, considering Croatia as her native country. Taking into account her profile and talent, Ana Vidović was, together with Dragojla Jarnević, the most important lady in the period of Croatian Romanticism.

Key words: Ana Vidović, Croatian Romanticism, Croatian literature in Italian language